

ДОВІРА ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО БАТЬКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ КІБЕРБУЛІНГУ

CONFIDENCE OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN AS AN INSTRUMENT FOR ANTI-CYBERBULLING

У статті розглянуто кібербулінг як одну з небезпек, які чекають на дитину у віртуальному просторі, названо вісім типів поведінки, які характерні для кібербулінгу (перепалки, нападки, зведення наклепів, самозванство, ошуканство, ізоляція, кіберпереслідування, хепіслепінг), розглянуто, кого називають «кібербулерами» та «жертвами кібербулінгу», та способи профілактики кібербулінгу серед дітей та підлітків. Проаналізовано особливості психіки дітей дошкільного віку, вплив медіапродукції на їхній розвиток. Зазначено, що довіра до батьків є інструментом профілактики та розв'язання складних ситуацій, в яких можуть опинитись діти в майбутньому.

Також у статті зроблено спробу охарактеризувати довіру дитини дошкільного віку до соціального оточення. Довіру і недовіру можна розглядати як фундаментальну установку людини, яка формується на першому році життя і впливає на подальший психічний розвиток дитини та її взаємодію з навколишнім світом. Базисна довіра утворюється на основі відчуття безпеки та захищеності, виникає в результаті формування певного типу прив'язаності до значимого дорослого, певного характеру задоволення фізіологічних та соціальних потреб дитини.

Довіра та довірчі стосунки формуються в певному соціальному середовищі, на підставі цього фактора складається ранній досвід спілкування, який проявляється в конкретній ситуації. Довіра дитини залежить від загальної установки стосовно інших людей, яка певною мірою зумовлена стосунками дитини з близькими дорослими в ранньому дитинстві, на довіру дітей до інших значного впливу завдають поведінка та думка близьких та авторитетних людей.

У статті зроблено висновок, що довіра до дорослого є умовою звернення дитини, допомагає розв'язати проблему і створити безпечне середовище, а також може стати потужним інструментом протидії кібербулінгу.

Ключові слова: віртуальний простір, медіа, кібербулінг, кібербулер, жертва кібербулінгу,

інформаційна безпека, довіра(недовіра), довірливі стосунки.

The article deals with cyberbullying as one of the dangers that await a child in virtual space, named eight types of behaviour that are characteristic of cyberbullying (brawls, assaults, defamation, imposture, fraud, isolation, cyber-harassment, hexlepticus), cyberbuller, and "victims of cyberbullying", and ways to prevent cyberbullying among children and adolescents.

The peculiarities of the psyche of preschool children, the influence of media production on their development are analyzed. It is stated that trust in parents is a tool for preventing and solving difficult situations in which children may find themselves in the future.

The article also attempts to characterize the preschool child's confidence in the social environment. Trust and distrust can be seen as a fundamental setting of the person, which is formed in the first year of life and influences the further mental development of the child and its interaction with the surrounding world. Basic trust is formed on the basis of a sense of security, resulting from the formation of a certain type of attachment to a meaningful adult, a certain character to meet the physiological and social needs of the child.

Trust and trust relations are formed in a particular social environment, based on this factor, an early experience of communication, which is manifested in a particular situation. The confidence of the child depends on the general attitude towards other people, which is to a certain extent caused by the relations of the child with close adults in early childhood, and the behaviour and opinions of close and authoritative people are significantly influenced by the children's confidence in others.

The article concludes that trust in an adult is a prerequisite for a child's help, helps solve the problem and creates a safe environment, and can also be a powerful tool for counteracting cyberbullying.

Key words: virtual space, media, cyberbullying, cyberbuller, victim of cyberbullying, information security, trust (distrust), trusting relationships.

УДК 159.922.7:316.42
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.12-2.28>

Крива Н.Л.

вихователь

Житомирський центр розвитку дитини № 53 «АБВГДЕЙКА», науковий кореспондент лабораторії психології дошкільника Інститут психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України

Вступ. Інтернет став частиною найближчого оточення сучасних дітей. Діти дуже швидко нині орієнтуються у віртуальному просторі, взаємодіють з ним. Згідно з Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, одним із пріоритетних завдань є «впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, підготовка молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві» [6, с. 23].

Але проблема полягає в тому, що діти у віртуальному просторі наражаються на

небезпеку, адже їм бракує життєвого досвіду та знань, щоб вчасно розпізнати джерело зла та проблем. У зв'язку з цим виникає багато запитань: у чому головні небезпеки Інтернету, як перебування у віртуальному середовищі впливає на дітей та їх спілкування, від яких небезпек дитину потрібно застерегти, що може бути одним з основних інструментів для забезпечення дитини від негативного впливу.

Виклад основного матеріалу. Однією з небезпек, які чекають на дитину у віртуальному просторі, є кібербулінг – «знуцання

у віртуальному просторі, жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити іншу людину, в яких використовуються інформаційно-комунікаційні засоби: мобільні телефони, електронна пошта, соціальні мережі тощо» [2, с. 5]. Основним у визначенні є те, що ці жорстокі дії багато разів повторюються, мають довільний характер і мають задум дошкулити, зашкодити, базуються на нерівності фізичної сили або соціального статусу в групі.

Питання інформаційної безпеки, зокрема протидії кібербулінгу, стоїть досить гостро в усьому світі, саме тому багато світових науковців займаються його вивченням. У дослідженнях американок Робін Ковальські, С'юзан Лімбері Патріції Аганстон знаходимо вісім типів поведінки, які характерні для кібербулінгу: перепалки (обмін короткими гнівними репліками), нападки (тривалі й односторонні повторювані образливі повідомлення), зведення наклепів (поширення неправдивої інформації), самозванство (здійснення комунікації від імені іншої людини шляхом використання її паролів до акаунту в соціальних мережах, пошти), ошуканство (отримання конфіденційної інформації та поширення її), ізоляція (виключення з онлайн-спілкування), кіберпереслідування (відстеження через Інтернет з метою завдання шкоди), хепіслеппінг (реальні напади, записані у вигляді відеороликів) [8].

У контексті питання кібербулінгу знаходимо такі визначення, як «кібербулери» (так називають тих, хто нападає), «жертви кібербулінгу» (люди, на яких нападають), також у деяких видах кібербулінгу можуть бути спостерігачі.

Щоб здійснювати профілактику кібербулінгу серед дітей та підлітків, потрібно розуміти, що це форма пізнання світу в нових реаліях інформаційного суспільства, експериментування зі своїми можливостями, спроби визначення свого місця в соціумі. Саме тому важливо, щоб це експериментування нікому не шкодило, відбувалося в межах загальнолюдських норм і не призводило до жорстокості та трагедій. Необхідно створювати сприятливі умови для розвитку дитини, а також здорову екологію інформаційного середовища в тих закладах, де вони здобувають освіту. Якщо батьки виявили випадок кібербулінгу дитини, необхідно зберегти свідчення події, зберігати спокій та поговорити з дитиною про те, що трапилось, повторити правила безпеки користування Інтернетом [2].

За даними наукових досліджень, випадків кібербулінгу з боку дітей дошкільного віку не зафіксовано. Досить часто трапляються випадки звичайного булінгу, але через особливості психіки дитини дошкільного віку, зокрема швидкого переключення уваги, досить швидко ці проблеми зникають. Небезпечною може стати медіапродукція. Адже вона

може негативно впливати на психічний розвиток дошкільника.

Дитина розвивається в діяльності, пересувається у просторі, «вимірює» його собою. Якщо вона сидить перед екраном телевізора чи комп'ютера, то не може досягнути інформацію за допомогою руху, доторкнутися, змінити щось у світі, що ховається за екраном. Це негативно впливає на гармонійний розвиток дитини, тому бажано тримати її подалі від екрана як телевізора, так і гаджетів. Для повноцінного розвитку дитини потрібна гра, фантазія, занурення у реальний фізичний та соціальний світ. Вплив медіа може негативно вплинути на соціалізацію дитини, визначення свого місця серед однолітків.

Ось чому саме на батьках лежить відповідальність за успішний розвиток дитини, адже саме вони можуть правильно дозувати перегляд медіа-продукції та перебування дитини в Інтернеті, проводити спільний час з дитиною, спілкуватися з нею та підтримувати у всіх справах.

Незважаючи на те, що прояви кібербулінгу фіксуються переважно з 7 років, коли діти досить широко використовують Інтернет, необхідно починати профілактичну роботу з дітьми старшого дошкільного віку. Вона полягає у формуванні довірливих стосунків з батьками. Саме довіра до батьків є інструментом профілактики та розв'язання складних ситуацій, в яких можуть опинитись діти в майбутньому. Жертвами перепалок, тролінгу, переслідувань ізоляції та жорсткого поводження стають діти, які не мають довірливих стосунків із батьками та бояться розповідати їм якісь речі через можливе покарання.

Довіра до дорослого є умовою звернення дитини, допомагає розв'язати проблему і створити безпечне середовище. У наукових працях Т.П. Скрипкіної знаходимо таке визначення: «довіра – це здатність людини апіорі наділяти явища та об'єкти навколишнього світу, а також інших людей, їхні можливі майбутні дії і власні передбачувані дії властивостями безпеки (надійності) і ситуативної користності (значимості)» [4, с. 85].

А.Б. Купрейченко формулює таке визначення довіри: «довіра як психологічне відношення включає інтерес і повагу до об'єкта або партнера, уявлення про потреби, які можуть будуть задоволені в результаті взаємодії з ним, емоції від очікування їх задоволення і позитивні оцінки партнера; розслабленість і безумовну готовність проявляти стосовно нього добру волю, а також здійснювати певні дії, які сприяють успішній взаємодії». Поряд з цим визначенням з'являється поняття «недовіра», що включає «усвідомлення ризиків, почуття небезпеки, страх у поєднанні з негативними емоційними оцінками партнера та можливих

результатів взаємодії, настороженість і напруженість, а також готовність припинити контакт, відповісти на агресію або ворожість» [1].

Через наділення об'єктів навколишнього світу цими властивостями до процесу взаємодії довіра перетворюється на фундаментальну умову цієї взаємодії. Довіра спочатку виникає у внутрішньому світі дитини як переживання або як ставлення та може проявитися лише за допомогою активності. У момент взаємодії вона як би «виноситься» в сам акт взаємодії, тому існує і в дитині, і між дитиною і об'єктом взаємодії.

У структурі довіри виділяють когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти. Когнітивний компонент складається з уявлень про себе, про іншого учасника довірчих стосунків, а також очікувань, пов'язаних з його поведінкою. Емоційний компонент характеризується емоційними оцінками сторін, що взаємодіють, і самого процесу взаємодії. Поведінковий компонент включає готовність до певних дій стосовно іншого учасника, стосовно себе і тих умов, що склалися.

На ранній стадії психосоціального розвитку дитини відбувається становлення відношення дитини до світу у формі базисної довіри чи недовіри. Виключну роль у цей час відіграє здатність матері відчувати та розуміти стан дитини, задовольняти її фізіологічні потреби. Якщо дитина накопичує досвід, пов'язаний з добротою зовнішнього світу, у неї виникає відчуття безпеки, навіть якщо поруч немає значимої людини. Довірою Еріксон називає «власну довірливість і відчуття незмінної прихильності до себе інших людей» [7, с. 106].

Особливістю прояву довіри дитини дошкільного віку є сприйняття думок, вчинків іншої людини як правильних, істинних, тих, що не підлягають сумніву. Дорослі виступають для дитини авторитетними людьми, які є еталоном для наслідування [3].

Довірливі стосунки формуються під впливом зовнішніх факторів (соціально-середовищних і ситуаційних) з урахуванням минулого досвіду довіри дитини. Соціально-середовищні фактори належать до умов середовища (сім'я, дитячий садок, тобто мікросоціум), носять довготривалий, відносно стійкий характер, пов'язані із соціальною ситуацією розвитку. Ситуаційні фактори належать до умов ситуації, вони короточасні, рухливі, мають безпосереднє відношення до конкретної ситуації [5].

Щоб сформувати довірливі стосунки з дітьми, батькам важливо:

- 1) вірити в можливість дитини, з повагою ставитись до неї;
- 2) приймати дитину такою, як вона є;
- 3) прислуховуватись до її пропозицій та ідей;

4) сприймати дитину як особистість, рахуватись з її бажаннями;

5) визнавати за дитиною право на помилку, делікатно й мудро реагувати на неї;

6) надавати дитині можливість і право самостійно приймати рішення, виробляти елементарні гіпотези, доводити, обґрунтовувати, відстоювати власну точку зору.

Родина має вирішальний вплив на психічний та моральний розвиток дитини, саме тому батькам необхідно збільшити позитивні та зменшити негативні впливи інформації, сформувані знання про інформаційну загрозу та протистояти їй. Батькам необхідно розповісти дітям про правила і норми взаємодії у віртуальному просторі, розвивати вміння відслідковувати онлайн-поведінку дитини та надавати позитивну підтримку.

Висновки. Діти нині – це люди нової епохи, вони не схожі на ті покоління, що були попереду. Вони дуже швидко орієнтуються у віртуальному просторі, який дає нові можливості для розвитку. Але в процесі взаємодії діти наражаються на небезпеку і можуть стати жертвами перепалок, тролінгу, переслідувань, ізоляції та жорсткого поводження, тобто кібербулінгу. Довіра до дорослого є умовою звернення дитини, допомагає розв'язати проблему і створити безпечне середовище. Довіра дітей старшого дошкільного віку до батьків може стати потужним інструментом протидії кібербулінгу. В оточенні люблячих та турботливих дорослих дитина почувається захищеною та значущою. Так у природний спосіб задовольняється її домінуюча потреба у любові, у довірі, у схваленні та позитивному емоційному прийнятті, що дасть можливість у майбутньому уникнути ситуації «сам на сам» із проблемою, вчасно отримати підтримку рідних, дотримуватись правил безпечного користування Інтернетом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Купрейченко А.Б. Психологія довіри і недовіри. Москва : Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. 576 с.
2. Найдьонова Л.А. Кібербулінг' або агресія в Інтернеті: способи розпізнання і захист дитини : методичні рекомендації. Київ, 2014. 80 с.
3. Сидоренков А.В. Методики изучения доверия в малой группе. Методические указания к практическим занятиям по психодиагностике и проведению научных исследований для студентов и аспирантов факультета психологии / А.В. Сидоренков, И.И. Сидоренкова. Ростов-на-Дону : Издательство Южного федерального университета, 2007. 44 с.
4. Скрипкина Т.П. Психология доверия : учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2000. 264 с.

5. Полина А.В. Психологические особенности детей младшего дошкольного возраста с депривацией доверия и возможности ее коррекции. : дис. канд. псих. наук : 19.00.03. Ростов-на Дону, 2005. 210 с.

6. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента

України від 25.06.2013. С. 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

7. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. Москва : Прогресс, 1996. 344 с. С. 106.

8. Kowalski Robin M., Limber Susan P., Agatston Patricia W. Cyber bullying: bullying in the digital age. Oxford : Blackwell Publishing Ltd, 2008. 218 p.